

1 Timoti

Poltä äma gubaŋi kubä Anutu täŋo man yäŋahäwani u jukuman iwetkuk

1-2 * * Nanakna Timoti, näk Pol, Kristo täŋo aposorotä man ŋo kudän täŋ gamitat. Waki keriken nanik nimagurani ämanin Anutu ba Kristo Jesu, yarä unitä peŋ näwet-pewän aposoro ahäŋkut. Kristo ini kubä-tägän kunum gänaŋ täga api nimagut yäpmäŋ ärowek. Täŋpäkaŋ Timoti, nadäkiniknek kubägän unita gäka nadäŋira nanakna bureni ude täyan. Unita orakorak, butewaki ba bänep pidäm Anutu Nan ba Ekäninin Kristo Jesu uken nanik gäkä terak äroton.

Äma ätu Anutu täŋo man peŋawähut täkaŋ

3 * Timoti, näk Masedonia kome kwa yäŋkaŋ gäwetkuro ude kaŋ tä! Efesus komeken ätukät itkaŋ äma ätutä Anutu täŋo man yäŋpäŋ peŋawähut täkaŋ uwä yabäŋ yäŋpewi kaŋ pewut! 4* Äma udewanitä imaka burenita nämo yäk täkaŋ. Uwä äbekiye oraniye täŋo kobap man yäŋjit äma biani umunitä it yäpmäŋ äbuŋo unitäŋo mebärita yäŋpäŋ-nadäk täk täkaŋ. Man udewanitä äbot täŋpani ämawebe täŋo nadäk-nadäki täŋpä wawäpäŋ Anututa nadäŋ imikinik täŋpäŋ kuŋatta nämo täŋkentäŋ yämik

---

* 1:1-2: Kol 1:27 * 1:1-2: Apos 16:1-3; Tai 1:4 * 1:3: Plp 2:24 * 1:4: 1Ti 4:7; Tai 1:14

täyak. Ba imaka tägatäga Anututä ämawebe bänepi-ken täkta nadätak u nämoinik täñkentäñ yämik täyak. Unita man jopi yäk täkañ u kañ pewut!

⁵ Ima mebärita man kehäromi ño yäyat? U äbot täñpani ämawebe bämopi-ken bänep iron kädet täñmeham täkta yäyat. Täñpäkañ bänep iron kädet u jop nämo ahäwek. Nämoinik, Jesuta nadäkinik bureni täñpäñ Anutu inamiken bänep kuräki-inik itkañ bänep udewanitä kädet u siwoñi yäñ täwet täkañ ugänpäñ iwatneñ. Ude täñirä bänep iron kädet bureni u api ahäwek. ⁶ Upäñkañ äma ätu kädet u peñpäñ man jopi, jirañ-ken nanik kañ-ahäñkuño upäñ yäpmäñ kuñat täkañ. ⁷ * Täñkañ inita ñode yäk täkañ; Nin Juda täño бага man unitäño yäwoñärewni äma yäk. Baga man unita nadäna tärek täkañ yäñ yäk täkañ. Ude yäk täkañ upäñkañ бага man unitäño mebäri nämo nadäwä tärewäkañ jop man yäk täkañ.

⁸ * Täñpäkañ ninä бага manta ñode nadäk täkamäñ; Uwä nadäk siwoñi terak yäpmäñ kuñatnero uyaku бага man u imaka täga yäñ nadäne. ⁹ Baga man u äma siwoñi kuñaranita yäñpäñ nämo pewä ahäwani. Nämo uwä äma бага man utpäñ ärowani kädet pewä ahäk täkañ unita yäñpäñ pewani. Äma udewani Anutu täño kädet mäde ut imiñkañ momi täktäk kädet ba kome täño kädet ugänpäñ iwat täkañ. Täñpäñ miñiye naniye ba äma ätu kumäñ-kumäñ däpmäk täkañ. ¹⁰ * Ba kubokäret täk täkañ, ba añ täño kudän täk täkañ, ba ämawebe jop yäkñatpäñ yäpmäñ päñku äma

* 1:7: 1Ti 6:4,20; Tai 1:10

* 1:8: Rom 7:12,16

* 1:10: Tai

ätuta watä piä täñ yämikta yäniñ kireñirä monen yämik täkañ. Täñkañ äma udewani jopman yäk täkañ, ba Ekäni täño wäpi yänpäñ jopman terak yäñkehäromtak man yäk täkañ, ba kädet waki u ba u Anutu täño man mebäri burenitä yäjiwät täyak upäñ täk täkañ. ¹¹ * Täñpäkañ man bureni mäde ut imik täkañ uwä manbiñam Anututä näkä yäñahäkta namiñkuko u. U Anutu irit gäripi niked täño mähemi, unitäño manbiñam epmäget penyäjek ikek u.

Ekänitä Pol orañ imikinik täñkuk

¹² * Ekäni Jesu Kristotä kehäromi namiñpäñ täñkehäromtañ namiñkuk. Täñkañ piäna täga api täñpek yäñ nadäñ namiñpäñ watä piä täñ imetta yäñ namiñkuk. Unita bänep täga man iwet täyat. ¹³ Bian it yäpmäñ äbutken uken näk Kristota yäñärok man yäñit, komi imiñit ba piäni täñpäwakta kädet mebäri mebäri pewa-ahäñkuñ. Täñpäkañ guñ itkañ Ekäni täño mebäri nämo nadäwa tumbäpäñ waki täñ imiñkuro mebäri unita Anututä butewaki nadäñ namiñkuk. ¹⁴ Täñpäñ Ekäni täño irontä näkä terak tokñek parirän Kristo Jesuken nanik bänep ironkät nadäkinik niked ahäñkut.

¹⁵ * Ñode nadä; Jesu Kristotä momi täñpani wakiken nanik yämagutta kome terak äpuk. Man uwä bureni-inik. U kuduptagän bänepnin-ken penpäñ yäpmäñ kuñatnañi. Täñpäkañ waki täñpani täño intäjukun äma bureni u näk ño. ¹⁶ Kowata yäpnañi upäñkañ butewaki pähap, unitäño mebäri

---

* **1:11:** 1Ti 6:15   * **1:12:** Apos 9:15; Gal 1:15-16; 1Ko 15:9-10;
Gal 1:13   * **1:15:** Luk 15:2, 19:10

näkä terak kuduhtagän äronkuk. Tänpän äma momi wakiinik tänpäni näka butewaki u mebäri ñodeta nadän naminkuk. Ämawebe nadäkinik tänpän irit kehäromita biñam tänayän täkañ unitä kudän kudupi näkä terak äronkuko unitäño mebäri kañpäñ nadäneñta Kristotä ude uwä täñ naminkuk. Ude kañpäñ nadänpän ñode täga nadäneñ; Polta täñ iminkuko udegän ninta täga täñ nimek. ¹⁷ * Unita ñode yäwa! Irit kehäromi täño Ekäni u ekäni pähap. Uwä kumäk-kumäki nämo ba ämatä kënañi nämo. U Anutu pähap kubägän. Unita unitäño wäpi biñam ba epmäget penjäñeki pat yäpmän kuñpäñ pen it yäpmän kuk täyon. Bureni-inik!

¹⁸ * Eruk, nanakna Timoti, profet ätutä man yäñtäreñ gamani udegän peñ gäwetat. Gäk man u iyap tañpäñ Ekäni täño man unita yänpän ämik kañ tä. ¹⁹ * Tänpäkañ nadäkinikka kehäromigän parirän bänepkatä kudän u siwonji yän nadäk täyan ugänpän kañ iwat. Äma ätutä ude nämo täñkuño unita nadäkiniki pewä putärewäpäñ wañkuñ. ²⁰ * Äma uken nanik kubä wäpi Himeneus. Kubäwä wäpi Aleksada. Yarä u Anututa yänärok man iwet täkamän unita Satan kerä terak yepmañkut. Ude täñkurowä Satantä komi yämiñ yäpmän kuñjirän kudän waki u kañ pewun yänpän ude täñkut.

2

Ekäniken yäñapikta jukuman

---

* **1:17:** Rom 16:27   * **1:18:** 1Ti 6:12; Jud 3   * **1:19:** 1Ti 3:9
 * **1:20:** 2Ti 3:17, 4:14-15; 1Ko 5:5

1 Eruk Timoti, intäjukunä nadäk kehäromi injit täyat uwä ɲode gäwera; Nadäkinik täjpanitä ämawebe kuduptagänta yänpäj Ekäniken yänapik täkot. Tänpäj imaka u ba unita äma ätutä wäyäkɲek täkaɲ unita yänpäj Anutu-ken yänapinɲäj bänep täga man iwet täkot. 2* Täɲkaɲ kome täɲo intäjukun äma ba gapman kudupta Anutu-ken yänapik manɲäj mehamtäɲ yämik täkot. Yänapik man ude yäɲitna watä it nimiɲirä kwiniɲän itpäj Anutu iniɲ orerani ude kuɲatpäj kudupi siwoɲigän kaɲ itna. 3 Ude tänayäj täkamäj unitä api tägawek. Ba waki keriken nanik nimagurani ämanin Anutu unitä nibäwän udegän api tägawek. 4* Unitäwä äma kuduptagän inita biɲam tänpäj man bureni yäpmänpäj bänepi-ken pekta nadäk täyak. 5 U imata, Anutu kubä-tägän it nimitak. Ba bämop äma bureni kubägän, Anutu ba äma nin bämopnin-ken it täyak u äma äworewani Jesu Kristo. 6* Kristo unitä kadäni iwoyäwani-ken ämawebe kuduptagän mominin täɲo kowata däpmäj tärekta gupi iniɲ kireɲkuk. Ude täɲkuko uwä kwawak ɲode niwoɲäretak; Anutu u ämawebe kuduptagän waki keriken nanik yämagutta nadäk täyak. 7* Unitä näk ämawebe Manbiɲam Täga u yäɲahänpäj yäwetta ba aposoro ude iretta yänpäj iwoyänpäj nepmanɲani. Tänpäkaɲ guɲ äbotken man bureni-inik ba nadäkinik täɲo mebäri yäwetpäj yäwoɲärekta yäwoɲärewani äma täɲo piä ude yäɲ namani. Man uwä jop nämo, bureni yäyat!

* 2:2: Efe 6:18; Plp 4:6 * 2:4: Ese 18:23; 1Ti 4:10; 2Pi 3:9; Rom 3:29-30; Hib 12:24 * 2:6: Gal 1:4 * 2:7: Apos 9:15; Gal 2:7-8; 2Ti 1:11

Ämawebe täño man

⁸ Eruk, ämanita ñode yäyat; Äma komeni komeni, siwoñi itkañ Anutu-ken ket kewatpäñ kañ yäñapik täñput. Ude täñpäñ noriye-kät kokwawak ba iwan nämo täneñ. Nämo, irit kuñat-kuñari pakigän kañ kuñarut.

⁹ * Ba webeta udegän ñode yäwa; Webewä tek ähan nadäwani kañ täñpäñ yäpmäñ kuñarut. Inita nadäwä äpani täñpäpäñ ämatä gäripi nibäwut yäñpäñ gupita epmäget tañi nämo täneñ. Täñpäñ gwäk pujiñ topmäk-topmäk täñpäñ nämo kuñatneñ. Ba omäk meran, gwäki ärowani nämo meran täñ yäpmäñ kuñatneñ. ¹⁰ * Nämo inik. Webe, Ekäni täño gäripi terakgän kuñatnayän yäk täkañ unitäwä täñkentäk-kentäk piä täñpeñ kuñarirä uyaku api tägawek.

¹¹ Täñpäñ Anutu täño käbeyä-ken webewä, kwikinik äpani itkañ juku penpäñ nadäk-nadäk piä täk täkot. ¹² * Täñpäkañ webetä ämani Anutu täño manpäñ yäwetpäñ yäwoñärek piä ude täkta ba intäjukun täñ yämikta nämo nadäñ yämitat. Uwä käbeyä-ken man kum itneñ. ¹³ * U mebäri ñodeta; Anututä Adam jukun täñkañ Iv mäden tewän ahänkuko unita webetä intäjukun itta bitnätat. ¹⁴ * Ba Adamtä täñyabäk täño mähemi nämo nadäñ imiñkuk. Webenitä nadäñ imiñpäñ momi-ken mañkuk. ¹⁵ Upäñkañ webewä nanak bäyak-bäyak terak Anututä api yäpän täganenñ. Burení, webe u

---

* **2:9:** 1Pi 3:3-5   * **2:10:** 1Ti 5:10   * **2:12:** 1Ko 14:34   * **2:13:** Stt 2:7,22; 1Ko 11:8-9   * **2:14:** 2Ko 11:3

nadäkinik, bänep iron ikek, bänep siwoŋi ba nadäk-nadäk täga terak kuŋatnayäŋ täŋo uwä Anututä api täŋkentäŋ yämek.

3

Äbot täŋpanita watä äma täŋo man

¹* Nöde nadä; Äma kubätä äbot täŋpani täŋo watä äma kubä ude itta nadäweko uwä piä täga täŋpayäŋ nadätak yäŋ yäneŋ. Man u bureni-inik. ²* Upäŋkaŋ äma kubätä watä äma piä u täkta nadäŋpäŋä uwä ämawebe inamiken kädet siwoŋi terak kuŋarek. Uwä webe kubägän yäpani. U irit kuŋat-kuŋarita watäni itkaŋ nadäk-nadäk täga Anutu-ken nanik yäpmäŋ kuŋarani. U iron terak kuŋarani. U yäŋpäŋ-yäwoŋärek piä säkgämän täŋpani. ³ Täŋkaŋ ume komita ämäŋi nämo täŋpani. Täŋkaŋ ämik täŋpani nämo, äma kwini, komi nämo, säkgämän-inik kuŋarani. Ba moner tuŋumta nadäŋ gäripi-inik nämo täŋpani. ⁴ Äma uwä iniken webe nanakta watäni säkgämän it yämiŋpäŋ äperiye nanakiye yäŋpäŋ-yäwoŋärek täŋirän nani oraŋ imiŋpäŋ mani buramiŋpäŋ kuŋarani. ⁵ Uita jide nadätan? Äma kubätä webeni nanakiye watä säkgämän nämo it yämeko uwä jide täŋpäŋ Anutu täŋo äbot täŋpani ämawebeta watä säkgämän it yämek? ⁶ Täŋpäkaŋ bänep apigän äyäjurani kubätä äbot täŋpanita watä nämo irek. Äma udewanitä inita nadäwän ärowani täŋirän Anututä Satanta täŋkuko ude, manken tewekta. ⁷* Ba ugän nämo. Äma kubätä watä äma piä yäpmäkta nadäweko uwä ämawebe Jesuta

* 3:1: Apos 20:28   * 3:2: Tai 1:6-9   * 3:7: 2Ko 8:21

nadäkinik nämo tänpäni inamiken siwoŋi kuŋarirän äma täga yäj iwerani. Täŋ, äma udeyani nämowä ämawebetä yänpäŋ-kaŋiwat täŋirä Satantä bänepi tänpän guŋ tawäpäŋ buŋep-ken tewekta.

⁸ Äbot tänpäni täŋo täŋkentäk äma imaka, ämawebe inamiken siwoŋi kuŋatkaŋ täŋyäkŋarani nämo tänpäni. Täŋkaŋ ume komi naŋkaŋ täŋguŋguŋ nämo tänpäni. Ba moner äma täŋyäkŋarani tänpäŋ moner tuŋum jop nämo yäpani. ⁹ Täŋkaŋ äma u Anutu iwat-iwat kädet Anututä ini kwawak niwoŋärenkuko u inŋit-inik tänpäŋ Anutu inamiken bänepi kuräki-inik irani. ¹⁰ Tänpäkaŋ pengänä täktäki ba irit kuŋat-kuŋari yabänpäŋ-nadäk tänpäŋ käderi täga täŋpeko uwä, eruk piä yämen. ¹¹ * Tänpäŋ webeniye udegän, ämawebeniye inamiken siwoŋi kuŋarani ba man äyänutpäŋ yäkyäk nämo tänpäni. Uwä kwikinik itkaŋ bänepita watäni itpäŋ man bureniŋän yänpäŋ kuŋarani. ¹² Tänpäkaŋ äbot tänpäni täŋo täŋkentäk äma uwä webe kubägän yäpmänpäŋ äperi nanak ba watäniyeta säkgämän yabäŋ yäwarani. ¹³ Eruk, täŋkentäk äma piäni tänpewä tägak täkaŋ uwä wäpi biŋam säkgämän ahäk täkaŋ. Ba nadäkiniki kehäromiŋän inŋitpäŋ unitäŋo mebäri yäŋahäkta bätakiŋän nadäk täkaŋ.

Anutu iwat-iwat kädet unitäŋo mebäri-inik

¹⁴ Timoti, näk gäkken bäräŋer ärekta nadätat upäŋkaŋ ŋodeta yänpäŋ man ŋo intäjukun kudän tänpäŋ gamitat. ¹⁵ * Ude tänpäŋ imaka kubätä gäkken ärekta kädet tänpipiŋ nameko uwä, eruk man ŋo danipäŋ nadäŋkaŋ Anutu täŋo äbot nin

---

* **3:11:** Tai 2:3   * **3:15:** Efe 2:19-22

kädet siwoŋi u ba u täga iwatne yäj ket nadäwen. Tänpäkaŋ Anutu täŋo äboriye nin uwä Anutu irit mähe mi täŋo äbot bureni. Nadätan? Anutu täŋo äbot pähap uwä man bureni täŋo meham ba bek bämopi ude itkaŋ. ¹⁶ * Bureni-inik, Anutu Bureni iwat-iwat kädet unitäŋo mebäri-inik u imaka taŋi pähap kubä! Anututä ini niwoŋärenjukko uwä ŋode;

Äma äworeŋirän ämawebetä kaŋkuŋ.
Munapiktä unitäŋo täktäki u siwoŋi-inik yäj niwoŋärenjuk.
Täŋirän aŋerotä kaŋkuŋ.
Tänpäkaŋ ämatä wäpi biŋam äma äbori äboriken yäpmäŋ kuŋatpäŋ yäŋahäŋkuŋ.
Täŋirä komeŋ ämatä nadäkinik täŋ imiŋkuŋ.
Nadäkinik täŋ imiŋirä Anututä kunum gänaŋ yäŋikŋat yäpmäŋ äro wäpi biŋam ikek teŋjuk.

4

Äma täŋo nadäk jopi nämo iwatneŋ

¹ * Munapiktä kwawak ŋode yäŋahäk täyak; Kämiwä äma ätutä Anutu täŋo man penpäŋ Satan täŋo äboriye unitäŋo yäŋ-yäkŋarani man ba mäjo täŋo jop manman api nadäŋ yämineŋ. ² Tänpäkaŋ äma man udewani yäŋahäk täkaŋ uwä jopman yäwani. U bänepitä kudän u siwoŋi yäj nadäk täkaŋ u nadäŋ parit tänpäŋ äma jop yäŋ-yäkŋatpäŋ yäjiwät man mebäri mebäri ŋode yäk täkaŋ; ³ * Webe yäpmäkta yäjiwārani yäk. Gubaŋigän itkot yäk. Ba, ketem ätu nämo näneŋ yäj yäk täkaŋ.

* **3:16:** Jon 1:14; Mak 16:19   * **4:1:** 2Ti 3:1; 2Pi 3:3; 1Jo 2:18; Jud

18   * **4:3:** Stt 9:3; Rom 14:6; 1Ko 10:30-31

Ude yäk täkaŋ upäŋkaŋ ketem uwä Anututä peŋ moreŋkuk. Ketem u ämawebe nadäkinik ikek itpäŋ man bureni bänepi-ken pewani unitä bänep täga man iwetpäŋ näneŋta yäŋkuk. ⁴ * Imaka kuduptagän Anutu-ken nanik ahäwani uwä tägagän. Unita äma kubätä u nakta yäjiwätŋaŋi nämo. Nämoinik, bänep täga man iwetpäŋ u kuduptagän täga yäpmäŋpäŋ näne. ⁵ Ude täŋitna Anutu täŋo man ba bänep täga man unitä ketem terak äroŋirän Anutu inŋamiken nintä nakta biŋam täk täkaŋ.

Timotita jukuman ätu

⁶ Eruk Timoti, gäk äbot täŋpani notkaye man ŋo yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋpayäŋ täno uwä Jesu Kristo täŋo piä ämani, man buramik ämani ude api iren. Täŋkaŋ nadäkinik täŋo man ba Anutu täŋo man mebäri bureni nadäŋpäŋ buramiŋ yäpmäŋ äbuno unitä bänepka täŋo ketem ude täŋirän api kuŋaren. ⁷ * Täŋpäkaŋ äma jop manman yäwani täŋo kobap man ba Anututa nämo nadäwani täŋo jop manman u nadäkta kaŋ bitnä. Man udewani mäde ut imiŋpäŋ Ekäni täŋo käderita yäŋpäŋ-nadäk täŋpäŋ nadäkinikka täŋkehärom täyi. ⁸ * Nadätan? Gupnin täŋpidäm takta täŋoret u täga täŋkentäŋ nimik täyak upäŋkaŋ bänep täŋpidäm täŋpäŋ Ekäni täŋo käderi siwoŋi iwat-iwat u imaka bureni-inik. Unitäwä kome terak ŋo, ba kämi kunum gänaŋ bok, täŋkentäk bureni pewän ahäŋ nimikta biŋam yäwani. ⁹ * Man ŋowä

---

* 4:4: Stt 1:31; Apos 10:15   * 4:7: 1Ti 1:4, 6:20; 2Ti 2:16   * 4:8: 1Ti 6:6   * 4:9: 1Ti 1:15

bureni-inik. U ämawebe kuduptagän yäpmanpäñ bänepnin-ken penañi. ¹⁰* Tänpäkañ unitäño bureni yäpmäktä nin nämo gaña tañkañ gwäk dunđun piä pähap täk täkamän. Täñkañ Anutu irit mähemi, unitäño kehäromi terak yengämina pek täkañ. Anutu uwä ämawebe kuduptagän waki keriken nanik yämagutta kehäromi pat imitak. Tänpäkañ kehäromini uwä nadäkinik täñpani nin waki keriken nanik nimagutkuko ubayän!

¹¹ Timoti, man gäwetat ño kudup yäwetpäñ yäwonjärektäk täyi. ¹²* Tänpän gäk äma gubani unita yänpän ämawebetä gäka nadäwä äpani nämo täñpek. Gäk bänep iron ba nadäkinikka niked, ba bänep siwonji terak itkañ man yäkyäkka ba täktäkkatä äbot täñpani kädet siwonji kañ yäwonjäre. Ude täñjiri udegän täk täkot. ¹³ Ude tänpän näka itsämänkañ Anutu täño man daninpän yäwonjärektäñjit, unitäño mebäri bureni yäwetpäñ yäwonjärektänpän, kädet siwonji iwatta peñ yäwet täyi. ¹⁴* Tänpän intäjukun ämatä Munapik-ken nanik man yänahänpäñ kerigwäkka terak peñirä piä täkta Anutu täño iron yäpuno unita nadäsi. Iron unitäño bureni pewi putärewekta kehärom tañpäñ kañ yäpman kuñat. ¹⁵* Tänpän piäka u täñ-däminjiri burenitä ahänpäñ parirän kañ kawut. ¹⁶ Täñkañ gäkñaken irit kuñat-kuñatkata ba man yäwetpäñ yäwonjärektäk täyan unitä siwonji itta watäni itpäñ kañ kuñat. Ude täñkañ gwäk pimiñpäñ täñpayän täno uyaku ämawebe gäkño man nadäk täkañ u, ba gäkña bok, irit täga api kañ-ahäneñ.

* **4:10:** 1Ti 2:3-4   * **4:12:** Tai 2:15   * **4:14:** 2Ti 1:6; Apos 6:6, 8:17   * **4:15:** 1Ti 5:22

5

Äbot tänpäni ämawebejiye tägağan täñ yämineñ

¹ * Timoti, äma ekäni kubätä goret kubä täñirän man jäpi nämo iweren. Nämo, yäpä-siwonçtak man kwini terak iweren, gäkñaken nanka iwereno udegän. Ba äma gubañi gubañi udegän, gäkñaken notkayeta täñ yämeno udegän täñ yämen. ² Ba gäkñaken mençkata täñ imeno udegän webe ekäni ekänita täñ yämen. Ba webe gubañi gubañi udegän, gäkñaken wanotkayeta täñ yämeno udegän kädet siwonçi terak täñ yämen.

³ Tänpän webe kajat u orañ yämen. U webe täñkentäkiye nämo udewanita yäyat. ⁴ Tänpäkañ webe kajat kubä äperiye nanak ba äbekiye oraniye nitek tänpäwä, yäwetpän yäwonjäreç täñiri miñi ba äbeki pähap u täñkentän imineñ. Ude täneño uwä Anutu iniñ oretoret kädet bureni täneñ. Ude tänpän kowata komi nadänpän watä it yämeko uwä udegän täñ imineñ. Ude täñirä Anututä yabäwän tägawek. ⁵ * Tänpäkañ webe kajat bureni-inikä, inigän-inik itkañ Anutu kwasikotpän kepma bi-pani Anutu-ken täñkentäçtä yäñapik täkañ. ⁶ Täñ, webe kajat kubätä iniken gärip terak kuñareko uwä kodak itak upänkañ kumbani yän iwetneñ. ⁷ Unita Timoti, man uwä kehäromigän yäweri nadänpän Anutu ba ämawebe inçamiken momi nämo, siwonigän kuñat täkot. ⁸ Tänpäkañ äbot tänpäni kubätä äboriye ba nägät moräkiye yabänpän nämo täñkentän yämeko, ba bänep iron kädet nämo täñ yämeko uwä äma udewanita u nadäkiniki penpän

---

* 5:1: Wkp 19:32   * 5:5: Luk 2:37, 18:7

Anutu kakätäk-inik täyak ubayän yän nadäneñ. Unitäño kudän wakitä Anututa nämö nadäwani äma täño yärepmitak.

⁹ Tänpäkan webe kajat kubä webe pähap tänpän obañ 60 ude tärewani, äma kubägän yäpani udewani äbot tänpäni-ken täñkentäk yäpmäka wäpi webe kajat täño wäpi tawan terak täga penenñ. ¹⁰ * Webe uwä täñkentäk piä tänpäni ba nämö tänpäni unitäño mebäri kakta äma ätu ñode yäwet yabäneñ; Äperiye nanak jide ude yabän yäwat kuk? Ba äma kudupitä ahän iminjirä jide ude täñkentän yämiñ kuk? Ba äma Anutu täño man yäpmän kuñarani iron jide täñ yämiñ kuk? Ba äma bäräpi nitekta täñkentäk jide ude täñ yämiñ kuk? Ba iron kädet ätu jide ude täñ kuk? Kädet udewanita yäwetpäñ nadäk täñjirä tägawäpäñ eruk, webe u äbot tänpäni täño täñkentäk täga yäpek.

¹¹⁻¹² Upänkan webe kajat gupi kodakitä täñkentäk yäpmäka wäpnin tawan terak kudän täwut yän yäneño uwä yäjiwätneñ. Imata, kajari udewani uwä kangäriptä tänpewän Jesu mäde ut iminjän yänkehäromtak man webe kajat wäpi tawan terak itta yäneño u irepmitpäñ äneñi äma kubä yäpmäka nadäneñ. Ude tänpän man bian yäneño u utpäñ momi täneñ. ¹³ * Webe udewani uwä piäni nämö bumik, iniken gärip terak eni äro täpätäk täñtän kuñat täkan. Tänpäkan ugän nämö. U ämawebe yänpän-yabän yäwat täñkan man waki mebäri mebäri yän-danik täkan. ¹⁴ * Unita näk ñode yäyat; Webe kajat gupi kodaki udewani

---

* 5:10: Hib 13:2   * 5:13: 2Te 3:11   * 5:14: 1Ko 7:9

äma äneŋi yäpmanpäŋ nanak bäyanpäŋ eŋi ba ironiŋiye nädananita watä piä täŋpeŋ kuŋatnaŋi. Ude täŋirä iwantä yabänpäŋ man waki yäwetta manta wäyäkŋewä wawäpäŋ itneŋ. ¹⁵ Timoti, nadätan? Äbot täŋpani webe kajat ätu kädet siwoŋi irepmitpäŋ Satan täŋo kädet iwat täkaŋ.

¹⁶ Täŋpäkaŋ nadäkinik täŋpani webe kubä täŋo äbotken nanik kubätä webe kajat ude ireko uwä, webe unitä kajari unita watäni täga it imek. Ude täneŋo uyaku äbot täŋpani ätutä webe kajat ude-wani watäni itta nämo api täŋbäräp täneŋ. Upänkaŋ webe kajat inigän-inik irani uwä, äbot täŋpanitä watäni täga itneŋ.

Äbot täŋpanita watä irit täŋo man

¹⁷ * Äbot täŋpani täŋo watä äma piä säkgämän täŋpanita piä täŋo gwäki yämineŋ. Täŋpäkaŋ u bämopi-ken nanik Anutu täŋo man mebäri bureni yäwetpäŋ yäwoŋäreŋ ba yänahäk-ahäk kadäni kadäni täk täkaŋ äma unita gwäki taŋi yämineŋ. ¹⁸ * Unitawä Anutu täŋo man kudän täwani ŋode itak u nadäkaŋ;

*Bulimäkautä piä täŋ gamiŋkaŋ ketem moräki
näŋpayäŋ täŋirän nämo yäjiwären. Ketem
näŋpeko uwä piä täŋo gwäki. Lo 25:4*

Ba man kubä ŋode;

Piä ämatä piä täŋo gwäki täga yäpek. Luk 10:7

---

* 5:17: 1Ko 16:18   * 5:18: 1Ko 9:9; Mat 10:10

19 * Tāņpākaņ āma kubā-tāgān ābot tāņpani tāņo watā āma kubā manken tewa yāņ yāweko uwā nāmo nadāņ imen. Āma yarā ba yarākubātā yāneņo uyaku nadāņ yāmiņpāņ man piā tāņpen.

20 * Tāņpākaņ watā āma u momi tāņirān kaņ-ahāweno uwā āmawebe iņamiken yāpā-siwonțak man kehāromi iweriri āma ātu imaka, nadāņpāņ umuntāneņ. 21 Tāņpākaņ Timoti, Anutu, ba Jesu Kristo ba siwoņi aņero āboriye u nabāņirā ņode peņ gāwetat; Jukuman gāwetat ņo kudup kaņ iwat. Ude tāņkaņ āma ātuta gāripi nadāņpāņ tāņkentāņ yāmiņkaņ ātuta māde nāmo ut yāmen. Nāmo, kuduptagānta piā uterakgān tāņ yāmen. 22 Tāņkaņ āma kubātā Anutu tāņo piā tāņpayāņ yāņirān gākā jukun tārop tāņpāņ piā tākta ketka gwāki terak nāmo pewen. Nāmo, āma u momi pengān tāņpeko uwā momi bok tādeņo ujeta. Unita gākņaken bānepka gupkata watāni iriri pakigān kaņ irān. 23-25 Nadātan? Āma ātu tāņo momi pengān kwawak ahāņirān āmawebe kuduptagān kaņpāņ nadāk tākaņ. Tāņ, ātu tāņo uwā kābop pat yāmik tākaņ uwā kāmi yāpmāņ danik-danik kadāni-ken kwawak māt ahāneņ. Tāņpākaņ āmawebe bāmopi-ken tāņkentāk-kentāk piā udegān kwawak ahāk tāyak. Tāņ, pengān kwawak nāmo ahāk tāyak uwā kābop it yāpmāņ kuņkā kāmi māt ahāwek.

Tāņpākaņ Timoti, kokka-ken kāyām kadāni kadāni tāk tāyan unita umegān nāmo nāņpen. Wain ume tāpuri ātu bok nāņpen.

---

* 5:19: 2Ko 13:1   * 5:20: Gal 2:14; Efe 5:11

6

Watä piä äma jopita man

1 * Timoti, gäk watä piä äma jopi, Jesuta nadäj imani u ñode yäweren; In kuduptagän mähemjiye täñkentäj yämiñpäñ u gämori-kengän kuñat täkot. U imata, ärowani täñ yämiñirä Anutu täño wäpi biñam ba unitäño man bureni iniñ wärätneño ujeta. 2 * Täñpäkañ watä piä äma ätu täño mähemije uwä nadäkinik täñpani upäñkañ ñode yäñpäñ ärowani nämo täñ yämineñ; U notnapak unita unitäño mani täga uret yäñ nämo nadäneñ. Nämo inik! In ñode nadänañ; Mähemna ñowä Jesu täño äbotken nanik. Unita nadäj imikinik täñkañ gwäk pimiñpäñ piä säkgämän täñ imik täyiwa! Unita Timoti, gäk man u wari wari yäwetpäñ yäwoñärek täñpäñ kädet siwoñi u iwatta bänepi täñpidäm tañ yämen.

Moneñ tuñumta nadäj gärip täño man

3 * Täñpäkañ man kubä ñode; Äma ätutä man bureni yäpmäj äyänutpäñ man inigän kubä yäñpäñ Ekäninin Jesu Kristo täño meni jinom unita bitnäc täkañ. Ude täñpäñ unitäño man kädet, yäwetpäñ yäwoñärek täñpani u mäde ut imik täkañ. Eruk äma udewanita ñode nadäneñ; 4-5 * U inita nadäwän ärowani täñpäkañ guñinik täyak yäñ nadäneñ. Äma udewaniwä man bureni peñpäñ manbiñam jopi-jopi terak yäñuruk-uruk bumta yäk täkañ. Ude täñpäñ noriye täño moneñ tuñumta nadäj gärip,

* 6:1: Efe 6:5 * 6:2: Plm 16 * 6:3: 2Ti 1:13; Gal 1:6-9

* 6:4-5: 2Ti 3:8, 4:4; Tai 1:14

yänpäj-yabäj yäk, yäntäwen-täwen ba nadäk waki-waki, kadäni kadäni pewä ahäk täkañ. Äma ude-wani uwä bänep nadäk-nadäki paoräkañ man bureni nämoinik nadäñkañ ñode nadäk täkañ; Anutu täño man yäpmäj kuñaritna moneñ tuñum kañ ahäj nimut yäj nadäk täkañ.

6 * Ude nämo, upäjkañ tuñum Anututä ähan peñ nimani unita nadäna tägawäkañ Ekäni täño kädet siwonji iwat-iwat unitä bureni-inik, imaka säkgämän säkgämän pewän ahäj nimek. 7 * Unita ñode nadäk tākäna; Meñnin koki gänañ naniktä ketäj äbumäño udegän kumänpäjä ketäj api kune. 8 * Unita ketem kenta tek nadäwani yäpmäk tākamäj unitagän nadäk tākäna! 9 * Moneñ tuñum pähap ätukät yäpmäkta nadäk täkañ uwä tänyabäk täño buñep gänañ äpmok täkañ. Täñpäkañ imaka jopi mebäri mebärita nadäj gärip tāk täkañ unitä yepmäñitpäñ irit kuñat-kuñari täñpänwak täkañ. 10 * Bureni-inik! Moneñ tuñumta nadäj gärip unitäwä kädet waki mebäri mebäri täño mebäri-inik täyak. Nadäkañ? Äma ätutä kädet ude iwatpäñ Ekäni täño man kädet peñ awähutpäñ bäräpi pähap mäyap kotañkuñ.

Irit kehäromi yäpmäkta gwäk piminen

11 * Täñpäkañ Timoti, Anutu täño äma gähä imaka udewani kañ-umuntañ uruñ käda kuñaren. Ude täñkañ siwonjigän kuñatpäñ Anutu ini bu-mik itkañ, nadäkinik, bänep iron nikek kuñaren.

* 6:6: 1Ti 4:8; Plp 4:11-12; Hib 13:5   * 6:7: Jop 1:21; Sav 5:15

* 6:8: Snd 30:8   * 6:9: Snd 23:4, 28:22   * 6:10: Efe 5:5

* 6:11: 2Ti 2:22

Tañkañ kehäromigän itpäñ ämawebe bänep kwini terak yabäñ yäwaren. ¹² * Täñkañ gwäk pimiñpäñ nadäkinik bureni täño kädet tägagämän u iwat täyi, ämatä gwäk pimiñpäñ närep mirek gärep mirek täk täkañ ude. Ba irit kehäromi kañ-ahäkta kehärom tañpäñ kuñat täyi. Unita nadätan? Irit kehäromi unita biñam täkta Anututä gämagutkuk. Täñpäñ ämawebe iñamiken Näk Jesuta nadäkinik täyat yäñ yäñahäñkun-ken uken gämagutkuk.

¹³ * Anutu, imaka kuduptagän irit ikek yämik täyak u iñamiken, ba Jesu Kristotä nämö umuntañpäñ Pailat iñamiken man bureni yäñahäñkuko u iñamiken, ñode peñ gäwetat; ¹⁴ Gäk Anutu ba ämawebe iñamiken siwonigän, momika nämö kuñatkan piä man yäñ gamani u iwatpäñ täñpeñ kuñariri Ekäninin Jesu Kristo kañ äbän.

¹⁵ * Uwä kadäni Anututä iwoyäñkuk-ken uken api äbek. Täñpäkañ Anutu uwä irit gäripi nitek itkañ intäjukun irit piä täñpani bureni-inik ini kubä unitägän it täyak. Uwä intäjukun äma täño Intäjukun-inik, ba äma ekäni täño Ekäni-inik.

¹⁶ * Anutu uwä inigän, kumäk-kumäki nämö. U peñyäneki inigän kubä u gänañ it täyak. Peñyäneki u äma kubätä u dubini-ken kunañi nämö. Täñkañ Anutu uwä äma kubätä bian nämö kañkuk ba apiñode imaka kubätä täga kënañi nämö. Täñpäkañ wäpi biñam, iniñoret-oret ba kehäromi pähap it imiñkuko unitä pen it yäpmäñ ärok täyon. Bureni!

Imaka jopi terak nämö yengämä peney

---

* **6:12:** 1Ko 9:25-26; 1Ti 1:18; 2Ti 4:7   * **6:13:** Jon 18:36-37; Jon 19:11   * **6:15:** Lo 10:17; Rev 17:14   * **6:16:** Kis 33:20

17 * Eruk Timoti, äbot tänpäni ätu kome täño monen tuñum tañi nitek uwä ñode yäweren; Gupi yäpmän äronpäñ imaka äbutkwani uterak nämo yengämä penen. Nämoinik, Anutu, tänbumbum pewän ahän nimirä unita gäripi nadäk takamän uteragän kañ yengämä pewut yän kañ yäwet. 18 Tänpän ñode yäwetgän tänpän; Kädet tägatäga ude tänpän tuñum bureni täño mähemi ude kañ irut. Ba imaka päke it yämikañ uken nanik iron tänpän ämawebe täñkentän yämineñ. 19 * Ude täñirä tuñum bureni kunum gänañ api buñät yämek. Tuñum bureni unitä täñkentän yämiñpäñ Irit bureni-inik kämi kañ-ahäkta yäwani u mät kañ-ahäneñ.

20 * Tänpäkañ Timoti, piä yän gamani u watäni itpäñ kañ yäpmän kuñat. Äma ätutä Nin nadäna-tärewani yänkañ man jopi yänpäñ-nadäk tak takañ, unita mäde kañ ut yämi. Man u Anutu-ken nanik nämo. 21 * Äma ätu man uterak wohutpäñ nadäkiniki täño kädet kakätäñirä putärenkuk.

Eruk uba. Anutu täño orakoraktä in kudup terak äroton.

---

* 6:17: Sam 62:10; Luk 12:20   * 6:19: Mat 6:20   * 6:20: 1Ti 4:7; 2Ti 1:14   * 6:21: 1Ti 1:6; 2Ti 2:18

Anutu Täŋo Man
The New Testament and portions of the Old Testament
in the Tuma-Irumu Language of Papua New Guinea
Nupela Testamen na sampela Olpela Testamen long
long tokples Tuma-Irumu long Niugini

copyright © 1997, 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Tuma-Irumu

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2016-09-20

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 3 Mar 2023 from source files dated 9 Oct 2020

914cbf46-f59a-54d1-b209-0f763534edb5